

Inledning till Hans-Werner Sinns artikel

Artikeln av Hans Werner Sinn är ursprungligen ett radioföredrag som sändes den 15 november 2003 i serien "Deutsche Rede" (ungefär Tal om Tyskland) där inbjudna talare tog ställning till frågor om ekonomi, kultur, politik och samhälle i Tyskland. Föreläsningsserien organiserades av stiftelsen Schloss Neuhardenberg och utgjorde upptakt och höjdpunkt till en veckas sändningar från DeutschlandRadio Berlin, där stämningar och utvecklingstendenser analyserades i mer än 70 bidrag.

Rubriken på professor Sinns artikel är "Europas sjuke man: En katedersocialists diagnos och terapi" och den sista delen av denna rubrik kräver kanske en förklaring. Med beteckningen "katedersocialister" kritiserade man de tyska nationalekonomiprofessorer som på 1800-talet hade utformat förarbetena till Bismarcks socialpolitiska reformer. Dessa vetenskapare grundade 1873 Verein für Sozialpolitik vilken med tiden utvecklats till en samlingspunkt för akademiska nationalekonomer. Professor Sinn var 1997-2000 föreningens ordförande.

Professor Hans-Werner Sinn, född 1948, är professor i nationalekonomi och finansvetenskap vid universitetet i München där han leder ifo-Institut für Wirtschaftsforschung och Center for Economic Studies (CES). Han fick sin utbildning i Münster och Mannheim men har internationell erfarenhet som professor i Kanada (University of Western Ontario) och gästprofessor i Israel, Norge, USA (Princeton och Stanford) och England (LSE). Också i Finland har han föreläst, men inte i Sverige. Han är vice ordförande i International Institute of Public Finance och har varit engagerad både av IMF och Världsbanken. Bland hans böcker har särskilt den med hans hustru Gerlinde Sinn som medförfattare 1991 utgivna *Kaltstart. Volkswirtschaftliche Aspekte der Deutschen Vereinigung*¹ fått stor spridning. Hans senaste böcker heter *The New Systems Competition*, Basil Blackwell, Oxford 2003, och *Ist Deutschland noch zu retten?* (Står Tyskland ännu att rädda?) Econ Verlag, München 2003. Med 13 böcker och 200 artiklar, därav mer än 60 i refererade facktidskrifter, framstår han klart som Tysklands ledande ekonom.

Jag har svarat för översättningen av artikeln från tyska till svenska. På några ställen i texten har jag lagt till förtydliganden och markerat dessa med förkortningen ö a (översättarens anmärkning).

LEIF MUTÉN

har bl a varit professor i internationell beskattning vid Handelshögskolan i Stockholm. Under perioden 1968-91 var Mutén verksam som senior advisor vid International Monetary Fund, Washington D C. leif.muten@chello.se

¹ Utgivare J C B Mohr (Paul Siebeck), Tübingen (1991). Finns även i engelsk, fransk, koreansk och rysk översättning. Den engelska översättningen har titeln: *Jumpstart. The Economic Unification of Germany*, MIT Press, Cambridge, Mass 1992.

Europas sjuke man: En katedersocialists diagnos och terapi

**HANS-WERNER
SINN**

Vad i all världen har hänt? Tyskland verkar ha tappat både modet och sin goda tur. Ekonomin stagnerar, jobbsposterna hopar sig. Månad ut och månad in registreras rekord i antalet nya konkurser, många företag är i svår kris, arbetslösheten visar alltmer hotande siffror, och ändå köar världens fattiga för att få komma in i vårt land. Den ena europeiska grannstaten efter den andra går om oss i per capita-inkomst. Tyskland är Europas sjuke man, tillväxtens akterlanterna, ur stånd att hålla takten med sina grannar. Var det inte där man en gång upplevde ett ”ekonomiskt under”? Det måste ha varit för länge sedan. Undren utspelar sig nu på annat håll.

Men dansen går vidare på vulkanens rand. Tyskarna förblir världsmästare i turism och deras kryssningsfartyg plöjer oceanerna trotsigare än någonsin. Pensionssystemet försvaras fastän de barn som skulle kunna finansiera det inte blivit födda. Unga människor har bytt barnvagnen mot andrabilen. Alla drömmer om kärlek och lycka, men i dessa drömmar kommer allt färre barn in. Pensionen kommer från staten och elströmmen från vägguttaget.

Regeringen börjar nu trevande med inledande reformer av socialförsäkringssystemet, men de egna leden slår till bromsarna eftersom de flesta medborgare inte kan inse nödvändigheten av drastiska sociala reformer. En regering kan bara våga sig fram så långt att väljarna fortfarande förstår vad den gör. Den kan inte bortse från att ungefär 40 procent av väljarna får sin huvudsakliga inkomst i form av ena eller andra slagets socialbidrag från staten och att skattebetalarna är en minoritet. Den kan våga genomföra sociala nedskärningar bara om den kan göra klart för medborgarna att i annat fall hela samhället faller ihop och att också de som välfärdsstaten vill gynna kommer att höra till förlorarna.

I dag ska jag försöka bidra till denna insikt och göra klart varför reformerna måste gå mycket längre än man hittills har tänkt sig, om den tyska ekonomin ska ha en framtid. I föredragets första del ska jag försöka övertyga lyssnarna om att ekonomin faktiskt är utsatt för betydande faror, och att vi måste handla. I den andra delen ska jag beskriva de reformer jag tror är nödvändiga.

Arbetslöshet

Det centrala problemet i den tyska ekonomin är arbetslösheten. Den betyder inte bara att nationalprodukten blir mindre, utan den utgör också en social bomb som kan ställa till stora skador om den en gång briserar.

Arbetslösheten har vuxit successivt under de senaste 30 åren. Den visar på ett smygande strukturproblem snarare än en plötslig kris. År 1970 hade Västtyskland bara 150 000 arbetslösa, ca 0,5 procent. I år är de arbetslösa i hela Tyskland 4,4 miljoner, 10,5 procent, och nästa år blir de 4,5 miljoner. Och detta är bara de officiella siffrorna. Räkna vi in förtidspensionärerna och den dolda reserven av arbetsvilliga som gett upp hoppet och inte bryr sig om att stämpla mer, kommer man med en sådan vidare definition upp till gott och väl 7,4 miljoner arbetslösa i Tyskland. En del av den faktiska arbetslösheten har gömts undan med förtidspensionering, sysselsättnings-skapande åtgärder och på andra sätt, men av att man döljer arbetslösheten blir samhällsekonomin inte friskare.

Den officiellt uppmätta arbetslösheten steg i tre cykler. De var ungefär tio år långa och var och en höjde arbetslösheten med knappt en miljon. Den första löpte från 1970 till 1980 och höjde arbetslösheten med ungefär 900 000. Den andra, från 1980 till 1991, fick upp siffran med ytterligare 700 000. Den tredje cykeln slutade 2001 med ytterligare 800 000 arbetslösa i väst och 1,5 miljoner i öst. Nu är vi redan i den fjärde cykeln och siktar mot 5-miljonersgränsen.

Visserligen kom efter varje ökning av arbetslöshetstalet en fas där det minskade. Varje gång jublade den sittande regeringen över det påstådda trendbrottet, men aldrig fördes arbetslösheten tillbaka till ursprungsnivån. Totalt följer arbetslösheten i väst en linjärt stigande trend vars slut överhuvudtaget inte kan skönjas. Läger man till den östra delen visar trenden till och med en accelererande stigning.

Arbetslöshetens ökning är uppenbarligen inte ett konjunkturproblem. Också om vi under den närmaste tiden skulle få uppleva en superboom med högt utnyttjande av vår produktionspotential skulle vi med officiella beräkningar fortfarande ha fyra miljoner arbetslösa i Tyskland.

Tyskland – akterlanternan

Den som inte arbetar bidrar inte till nationalprodukten och tjänar inga pengar. Samhällsekonomin växer inte längre och efterfrågan på företagens produkter förblir svag.

Den tyska samhällsekonomin har under de åtta år som gått sedan 1995 i reala termer bara vuxit med 10 procent. Det är det lägsta värdet bland alla de europeiska staterna. I genomsnitt växte ekonomin i EU under samma tid med 18 procent. Frankrike växte ungefär i samma takt, med 19 procent, och Storbritannien kom upp i hela 22 procent. Tyskland är alla de europeiska staternas akterlanterna.

De brittiska framgångarna är sena resultat av de reformer Margret Thatcher genomförde på 80-talet. Margret Thatcher privatiserade den statsägda brittiska industrin, begränsade fackföreningarnas makt och minskade statens socialutgifter. Hon genomförde radikala reformer av ett slag vi knappt skulle kunna föreställa oss i Tyskland. Jag vet inte om jag skulle vilja rekommendera en efterhärming. Men det är tydligt att hon haft framgång.

John Major och Tony Blair har skördat frukterna av hennes politik.

Franz Müntefering (dåvarande partisekreterare i SPD och nu nyttillträdd partiordförande, ö a) har avvisat idén om Tyskland som akterlanterna med anmärkningen att den tyska tillväxttakten är så låg eftersom vi redan har hunnit fram till vad de andra fortfarande eftersträvar. Europa skulle vara inbegripet i en konvergensprocess med högre tillväxt i de fattiga länderna än i de rika. Eftersom vi är rika kan man förstå att de andra länderna, som ännu håller på att hinna ikapp, växer fortare än vi gör.

Det är en vacker teori. Men inte alla vackra teorier stämmer. När Margaret Thatcher valdes – det var 1979 – var Storbritanniens per capita-inkomst bara hälften så stor som Tysklands. På 80-talet grep hon sig an med en drastisk omstrukturering och på 90-talet kom uppsvinget. Arbetslösheten gick tillbaka och tillväxten ökade så dramatiskt att landet år 2000 till och med gick om Tyskland.

Nu skulle man kunna tänka sig att detta bara berodde på att de nya förbundsländerna (delstaterna) med sin låga produktivitet drog ner genomsnittet. Men inte heller det stämmer. Storbritannien har till och med gått om Västtyskland.

Andra stater har inte kommit lika långt ännu, men det är många som har en högre genomsnittsinkomst än Tyskland. År 2002 smällde champagnekorkarna i Elysée-palatset när det stod klart att man år 2003 skulle köra om Tyskland. Frankrike har också sina problem, men ändå växer det snabbare än vårt land och kommer under de närmaste åren att avlägsna sig allt längre från oss.

Också en rad småstater har hunnit om oss under de senaste åren. Dit hör t ex Finland, Holland, Österrike och framför allt Irland, det europeiska stjärnskottet som för 30 år sedan var Europas fattighus.

Särskilt måste vi irriteras av att Österrike nu hunnit om oss, för länge hade vi vant oss vid att se ner på grannarna i söder, som alldeles klart inte kom till rätta med sin Austro-socialism. Nu har österrikarna dumpat sin ideologiska ballast och ser från sina höga berg medlidsamt ner på oss.

Fler jobposter

Allt detta är ganska pinsamt och sällar sig till andra jobposter.

Förra året (2002) sprängde vi med 3,6 procent den nya gränsen för statens upplåning enligt Maastricht-avtalet och gjorde oss till Europas driftkucku. I år och nästa år fortsätter detta. De finansiella medgivanden i EU-budgeten som vi måste erbjuda de stabilare medlemsländerna i Europa för att undgå de förutsedda böterna på 15 miljarder euro kommer inte att vara mindre betydande än straffet självt. Den minskning vi länge eftersträvat i de tyska nettobetalingarna till EU kan vi vinka adjö till.

Antalet konkurser i näringslivet har under de senaste åren tilltagit med oroande hastighet. Bara i västra Tyskland har vi i dag redan tre gånger fler konkurser än för 10 år sedan och fem gånger så många som för 25 år sedan. Antalet konkurser bland medelklassen växer i dag trots den förbättrade

konjunkturen i exponentiell takt. Detta är kännbart för de stora tyska bankerna eftersom de måste skriva ner väsentliga delar av sina fordringar. En drastisk nedklassning hos de internationella ratingfirmorna har blivit den bittra följden. De starkaste namnen befinner sig nu för tiden inte längre i Tyskland.

De nya förbundsländerna sprider inte heller någon glädje. Sedan 1997 har de vuxit långsammare än de gamla. Luckan mellan öst och väst blir procentuellt större i stället för mindre. Det är inte tal om den sammanväxt med de nya förbundsländerna som vi gärna skulle se. Av ett självgenererat uppsving ser vi inte ett spår.

Visserligen växer industrin efter kalhuggningen genom Treuhand (förvaltningen av östtysk statsegendom efter återföreningen – ö a) procentuellt snabbare än i väst, men vad som växer där är en pytteliten planta. Andelen industrianställda bland alla privatanställda uppgår bara till 15 procent i de nya förbundsländerna vilket är mindre än hälften jämfört med motsvarande andel för de gamla förbundsländerna. De nya ligger ännu inte ens på Sydtaliens nivå, 19 procent.

I själva verket är de nya förbundsländerna en avindustrialiserad zon som hålls vid liv med dropp från väst. Varje år flyter fortfarande uppskattningsvis 85 miljarder euro genom de offentliga kassorna in i de nya förbundsländerna, antingen det är i form av arbetslöshetsersättning eller pensioner, skatteutjämning mellan länderna eller sådana federala utgifter som kommer de nya förbundsländerna till godo. Konsumtionen av varor och tjänster av staten, investerarna och de privata hushållen överstiger hemmaproduktionen med ungefär 45 procent.

Subventioner i denna storleksordning har mänskligheten aldrig upplevat. Var tredje euro som ges ut i de nya förbundsländerna kommer från väst. Därav är 75 cent gåvor och 25 cent lån. Detta är en utveckling som inte längre kan betecknas som hållbar.

Hittills har vi täckt kostnaderna för de nya förbundsländerna nästan helt och hållet genom att öka statsskulden. Från återföreningen fram till slutet av 2002 uppgick kostnaderna för transferering till de nya förbundsländerna till cirka 850 miljarder euro medan statsskulden samtidigt ökade med ungefär 770 miljarder euro. Nu har emellertid den europeiska stabilitets- och tillväxtpakten satt stopp för en fortsättning av denna politik.

Sedan 2002 är den tillåtna nettoökningen av statsskulden mindre än de löpande räntorna för den uppsvullna statsskulden. Räntekostnaderna gick det året upp till 68 miljarder euro, den verkliga nyupplåningen låg på 76 miljarder euro, men vad som var tillåtet var bara 63 miljarder euro.

Redan i dag utgör vi Tysklands framtida generationer som man besvär vid varje diskussion om statsskulden. Det är vi som måste betala de kreditfinansierade socialutgifter som den socialliberala koalitionen genomförde på sjuttioalet och därutöver är det vi som måste betala för de lånefinansierade socialutgifter som följde den tyska återföreningen. En ytterligare förskjutning av denna börda till framtida generationer är inte längre möjlig.

Från och med nu har vi ingen kredit i baren. Vad som förtärs måste betalas genast.

Och tänk nu bara på PISA. I detta språk- och matematiktest för femton-åringar i alla OECD-länder har Tyskland inte ens en medelgod position. Långt bak i kön gör "diktarnas och tänkarnas land" bort sig på ett område det en gång behärskade och där mycket av dess självkänsla grundades.

Till allt detta kommer de demografiska bekymren. Tyskarna har knappt några barn mer. Hundra tyska kvinnor sätter inte mer än 135 barn till världen. Lika många fransyskor föder däremot 190 barn. Ungefär 40 procent av akademiskt utbildade tyska kvinnor har överhuvudtaget inga barn alls.

Därför åldras tyskarna snabbare än nästan alla andra folk. Om 30 år kommer vi att ha dubbelt så många gamlingar i relation till de unga som vi har i dag. Vårt land förgubbas. Innovationsförmågan mattas, företagen dör ut och de offentliga pensionsförsäkringarna går in i en kris. Om vi bibehåller både den nuvarande nivån på premiebetalningarna och de federala subventionerna halveras i stort sett pensionsnivån fram till år 2035. Pensionen kommer då för de flesta att ligga under socialbidragsnivån. Inte ens en höjning av pensionsåldern kan ändra mycket i denna situation. Fattiga äldre och nöd är förprogrammerade.

Redan nu har Frankrike fler nyfödda än Tyskland, fast landet fortfarande är mycket mindre. Därför är det alldeles klart vart Europas tillväxtkrafter söker sig.

Basarekonomi

Den akuta fara vårt lands ekonomi befinner sig i blir ibland avfärdad med hänvisning till den tämligen höga tyska exporten under 2003 enligt statistiken för betalningsbalansen. Men statistiken förleder för den tar inte hänsyn till vilken andel av exportintäkterna som motsvarar ett tyskproducerat förädlingsvärde. En Audi exporterad från Tyskland räknas till 100 procent som tysk export, även om motorn kommer från Ungern.

Detta leder mig in på det fenomen som kallas "outsourcing" av produktion till Östeuropa. Det gäller överflyttningen av arbetsintensiva delar av produktionskedjan för insatsvaror. Impulsen till denna överflyttning ger de extremt låga lönerna i dessa länder. De nya EU-staterna Polen, Tjeckien, Slovakien och Ungern har en lönenivå som motsvarar en sjättedel av vår och Rumänien och Bulgarien inte mer än en sjuttodel.

Vad Asien var för den tyska storindustrin när den sökte sig undan de tyska lönekostnaderna, är nu Östeuropa för de små och medelstora företagen. De geografiska och kulturella avstånden från oss är tillräckligt små för att man ska våga ett engagemang i öster med överblickbara igångsättningskostnader. Den som vill överleva i den allt hårdare konkurrensen på världsmarknaderna måste nu förlägga de arbetsintensiva delarna av produktionen av insatsvaror till låglöneländer och det gör också de tyska företagen i allt större omfattning.

Än så länge sker slutmonteringen av industriprodukterna i Tyskland,

men den andel av det samlade förädlingsvärdet som faller på vårt land, alltså den del av de färdiga varornas värde som motsvarar tyska löner och tysk kapitalavkastning, blir hela tiden mindre. Tyskland utvecklar sig så småningom i riktning mot en basarekonomi, som betjänar världsmarknaderna med de varor som vi låter framställa i vårt östeuropeiska "hinterland".

Jag medger att uttrycket basarekonomi är en karikatyr, men en som kommer verkligheten närmare i snabbare takt än många vill tro. En blick på statistiken är nyttig. Den visar att ungefär sedan 1995 sambandet mellan industriproduktionen och förädlingsvärdet i tysk industri i hög grad har försvagats. Tidigare utvecklades båda värdena nästan parallellt, men från första kvartalet 1995 till första kvartalet 2003 steg industriproduktionen med 15 procent medan förädlingsvärdet i den tyska industrin bara ökade med 5 procent. Lejonparten av den industriella produktionstillväxt som registreras i vår statistik föll helt klart på en ökning av utländska insatsvaror som vår industri importerade. Inte att undra på att industrisysselsättningen under samma period föll med 10 procent.

Genom "outsourcing" förblir de tyska företagen konkurrenskraftiga. De kan någorlunda väl försvara sina positioner på världsmarknaden. Men de som inte förblir konkurrenskraftiga är de tyska arbetsplatserna i industrin. De dras ner, och det går fort. De tyska företagen förblir konkurrenskraftiga och den tyska exporten är stark, men de tyska arbetstagarna har redan förlorat sin konkurrensförmåga. Fyra och en halv miljon tyskar är arbetslösa. Lika många tyskar klarar inte längre konkurrensen från omvärlden.

Bättre och dyrare?

Konkurrensförmåga beror på hur bra och dyr man är. Det gäller för ett företag på samma sätt som för en människa som bjuder ut sin arbetskraft. Om vi nu är så mycket bättre än våra konkurrenter kan man betvivla efter PISA. Men i varje fall är vi bra mycket dyrare. Tyskland har nu med undantag av Norge de högsta timlönekostnaderna för industriarbetare i hela världen. Till och med de andra skandinaviska länderna och USA har klart lägre lönekostnader. Norge har råd med att förlora konkurrenskraft i industriproduktionen, eftersom landet lever på försäljning av sina naturresurser. Det landet kan inte vara vårt rättesnöre.

Om inte euron hade varit, som berövat Tyskland dess gynnsamma låga ränteläge jämfört med andra länder. Om inte den europeiska inre marknaden hade varit, som tagit bort den fördel vi hade av vår egen stora inhemska marknad. Om inte globaliseringen hade varit, med låglönekonkurrens från Fjärran Östern. Om inte järnridån hade fallit, som har gett oss en ny låglönekonkurrens direkt framför vår egen dörr. Ja, om inte om hade varit, då skulle vi förmodligen ha kunnat försvara världens högsta timlönekostnader och inte behövt pruta på välfärdsstatens förmåner.

Men dessa spekulationer är meningslösa. Världen har nu en gång dramatiskt förändrats under de senaste tjugo åren och det får vi acceptera som det är. Det hjälper inte att sucka, det gäller att ta tag i problemen.

I dag är vi åter i ett läge liknande vad som rådde på Bismarcks tid, för 120 år sedan, då Tyskland genomförde de stora sociala reformer som sedan efterliknades i många länder. Och som ekonom känner jag mig vara i en liknande position som Schmoller, Wagner och Brentano, mina dåvarande kolleger i Verein für Sozialpolitik, förhånade med öknamnet ”katedersocialister”, som utarbetade det tankemässiga underlaget för Bismarcks reformer. Jag känner en förpliktelse mot Verein für Sozialpolitik, inte bara för att jag varit dess ordförande, utan också därför att jag ser att vi nu går igenom en liknande brytningstid. Tyskland har drivit välfärdsstaten längre än andra länder och upplever nu dess baksida häftigare än andra länder. Det är nu på tiden att reformera välfärdsstaten för att bättre anpassa den till de ändrade ekonomiska ramvillkoren.

Om vi tar mod till oss kan vi få vårt samhälle friskt igen. Om vi tar oss samman och genomför de reformer som behövs, kommer tillväxten och välståndet tillbaka till vårt land.

Utbildning

Vad måste hända? Visst, vi måste bli bättre och utbildningen måste reformeras! Det duger inte att vi i procent av BNP inte ens ger ut så mycket på offentlig utbildning som USA gör och att vi ligger klart under OECD-genomsnittet. Det duger inte att vi med våra halvdagsskolor avstår från möjligheten att bygga upp värdefullt humankapital, fast hela världen i övrigt har heldagsskolor. Det duger inte att vi sorterar eleverna redan vid tio års ålder och därmed missar en mängd begåvningar som slumrar i de lägre befolkningsskikten. Det duger inte att våra universitet och högskolor, byråkratiska inrättningar som får sina pengar bara från staten, hindras från att konkurrera med varandra.

Här måste mycket hända, men hur energiskt vi än griper oss an problemen: Tills en nyutbildad elev- och studentgeneration i nämnvärt antal börjar uppträda på arbetsmarknaderna dröjer det minst 20 år. Till dess kommer den tyska ekonomin att ha gått ner på knäna, om vi inte samtidigt blir billigare.

Den offentliga utgifterna

Att bli billigare är inte så trevligt, för vad som gör arbetsplatserna i Tyskland så dyra är våra egna löner och de transfereringar från staten som finansieras med socialavgifterna. Men vi måste agera.

Billigare kan vi bli om skatterna och socialutgifterna sänks. För att åstadkomma detta måste välfärdsstatens åtagande minskas. Det är vettlöst att staten absorberar mer än hälften, noga räknat 57 procent av de bruttointkomster som intjänas i Tyskland. Om vi utgår från en skala från noll till hundra och betecknar den rena marknadsekonomin med noll och den rena kommunismen med hundra står vi i Tyskland uppenbart närmare kommunismen än marknadsekonomin. Sociologen Arnulf Barring kallar det ”DDR-light”.

Jämförelsen är skrämmande, för den motsvarar inte den bild vi har av oss

själva. Med kommunismen vill vi ju verkligen inte ha mer att skaffa. Men siffran stämmer, och 57 procent är mer än hälften. Om detta inte stämmer med vad vi ser som statsnyttan får vi i ärlighetens namn ändra vår uppfattning om statsnyttan eller också, och det vore mycket bättre, behålla vår uppfattning om statsnyttan och sänka utgifterna.

Naturligtvis måste vi i det sammanhanget också skära ner andra statsutgifter, särskilt subventionerna som egentligen inte hör hemma i en marknadsekonomi. Subventionerna till kolproduktionen överstiger vad det skulle kosta att hela året låta alla kolgruvarbetare bo på hotell på Mallorca. Lantbrukssubventionerna har förvandlat våra jordbruk till stinkande agrarfabriker som våldför sig på landskapet. Och med de generösa skatteavskrivningsreglerna för tyskars investeringar i Hollywoods filmindustri har vi gjort livet svårare för den tyska filmindustrin. Listan på tokigheter kan förlängas efter behag.

Den tyska sjukan

Men bara att sänka statsutgifterna räcker inte. Vi måste också reformera välfärdsstaten så att den passar bättre ihop med den privata ekonomin. Även om välfärdsstaten betalades av vår gode Gud i stället för med medborgarnas skatter och sociala avgifter skulle den i alla fall producera arbetslöshet. Det enkla skälet härtill är att välfärdsstaten finansierar ersättning för lönebortfall. Vare sig vi tänker på arbetslöshetsersättningen, hjälpen till arbetslösa, socialhjälpen eller förtidspensionerna: De offentliga medlen rinner till när man inte arbetar och slutar när man gör det.

Välfärdsstaten agerar som en konkurrent till den privata ekonomin på arbetsmarknaderna, en som driver upp löneanspråken genom att erbjuda lockande alternativa inkomster för att ingenting göra. Mellan höglönekonkurrensen från välfärdsstaten här hemma och låglönekonkurrensen på världsmarknaderna trasas den tyska ekonomin så småningom sönder. Detta är den egentliga anledningen till den tyska misären.

Särskilt problematisk i det sammanhanget är socialhjälpen, eftersom den sätter en nedre gräns för lönerna i avtalsstrukturen. Den trycker upp alla avtalslöner som en dragspelsbälg och detta desto mer, ju lägre kvalifikationskraven ligger. Under de 30 åren från 1970 till 2000 har socialhjälpen ökat med 450 procent medan industriarbetarlönen, som i och för sig gick upp ovanligt snabbt i internationell jämförelse, steg med 350 procent. Egentligen borde löneskalan under den perioden med hänsyn till låglönekonkurrensen ha vidgats neråt för att undvika arbetslöshet, men i stället har socialhjälpen tryckt ihop den.

Detta är skälet till att arbetslösheten koncentrerar sig till de lågkvalificerade. Av de officiellt arbetslösa har 40 procent varken yrkesutbildning eller högre skolutbildning och med en bredare definition måste man betrakta långt mer än hälften av de arbetslösa som lågkvalificerade. Om man genom lönekonkurrens från statens sida artificiellt fördyrar de lågkvalificerade är arbetslösheten ofrånkomlig.

Ibland sägs det att arbetslösheten för de minst kvalificerade kan betraktas som en naturlag, eftersom de tekniska framstegen har rationaliserat bort de enkla arbetsuppgifterna. Den tesen är felaktig eftersom den inte beaktar att företagens rationaliseringsbeslut är beroende av lönenivån. Robotar sätts in i produktionen bara när de är billigare än det mänskliga arbetet.

Titta på Volkswagens fabrikslokaler hos oss i Wolfsburg och jämför med Mlada Boleslav (f d Jungbunzlau) i Tjeckien. Här bara robotar, där bara människor. Undra på det. Tjecker är mycket billigare än robotar och tyskar är dyrare. I Wolfsburg lönar sig en robot redan om den ersätter två arbetare. I Mlada Boleslav lönar den sig först om den ersätter tio arbetare.

Om tesen om de utifrån kommande, tekniska framstegen vore riktig skulle arbetslösheten bland lågkvalificerade ha stigit lika mycket i andra utvecklade stater som i Tyskland. Men det är inte fallet. Det är inte så bekant men i OECD-statistiken är vi världsmästare på arbetslöshet bland lågkvalificerade.

Arbetslösheten bland de lågkvalificerade är vårt lands verkliga sjuka och den är helt säkert orsakad av hur välfärdsstaten ersätter lönebortfall.

Migrationen

Den stelhet i lönestrukturen som systemet med ersättning för lönebortfall har också medfört att den tyska ekonomin inte på ett förnuftigt sätt har kunnat integrera de 4,6 miljoner utländska förvärsarbetare i arbetslivet som under de senaste trettio åren invandrat till Tyskland. Visserligen har de flesta utlänningar hittat något jobb, men i regel sådana som inhemska arbetare lämnat. I stället för att konkurrera med invandrarna har de lågkvalificerade inhemska arbetstagarna låtit sig puffas ner i den fåtölj som välfärdsstaten höll redo för dem. Indirekt kom därigenom en invandring till arbetslöshet till stånd, en helt vettlös utveckling.

Aktiverande socialhjälp

Så kan det inte fortsätta. Välfärdsstaten behöver vi, men det är inte rimligt att ersättningar till dem med den lägsta produktionsförmågan betalas ut på villkor att mottagarna ingenting gör. Därmed förhindras den flexibilitet i lönerna som behövs för att skapa nya jobb. Modellen för framtidens välfärdsstat måste vara hjälp till självhjälp. Den som har så dålig prestationsförmåga att han inte kan förtjäna tillräckligt för sin försörjning måste understödjas av staten, men understödet måste knytas till ett villkor om samarbete. Den punkt där statsunderstödet är som högst får inte längre som nu ligga vid en egen nollinkomst utan bör skjutas uppåt till en viss minsta inkomst som man själv bör jobba ihop. Denna nivå kunde ligga ungefär vid den inkomst som man uppnår med halvtidsarbete i låginkomstsektorerna.

Då skulle staten inte uppträda som konkurrent till det privata näringslivet utan som en partner. Lönerna kunde minskas men de fattigas inkomster skulle säkras och näringslivet skulle anställa fler.

Detta är tanken bakom den modell för "Aktiverande Socialhjälp" som

ifo-Institutet har utvecklat och som förbundsrådets majoritet antagit under beteckningen existensgrundvalslagen. Genom förverkligandet av denna modell räknar vi med ytterligare minst 2 miljoner arbetstillfällen och i varje fall med en betydande inkomstförbättring för de hittillsvarande socialbidragsmottagarna.

Utän Aktiverande Socialhjälp går det inte att inom samhällsfördragets ram få till stånd den flexibilitet i lönerna som är nödvändig. Utän den ser jag inte stora möjligheter att möta konkurrensen från de nya EU-länderna. Särskilt liten chans tror jag de nya förbundsländerna har, vilkas konkurrenskraft ligger ännu sämre till än i de gamla förbundsländerna. Mellan låglöneländerna Polen och Tjeckien på ena sidan och den högproduktiva västtyska ekonomin på den andra kommer de förgäves att kippa efter luft.

Agenda 2010

Förbundsregeringens "Agenda 2010" är i och för sig ett förnuftigt steg. Avskaffandet av arbetslöshetsunderstödet är en grundförutsättning för att de arbetslösas löneanspråk ska sänkas och flera jobb till lägre löner ska kunna skapas. (Förf. talar här inte om den grundläggande a-kassan, som nu föreslås förkortad till 12 månader eller 18 månader för dem över 58. Det som skall avskaffas är det understöd som utgår därefter med ungefär 60 procent av nettolönen, i värsta fall ända fram till pensioneringen. Här ska i stället socialhjälpen komma in, med något utvidgade möjligheter till förvärvsarbete – ö a.)

Problemet är emellertid regeln att de låga lönerna inte får falla under nivån för jämförbara arbeten på den lokala arbetsmarknaden. Regeln kom in i sista minuten på förslag av socialdemokraternas vänsterflygel. Redan tidigare har det inte funnits tillräckligt med jobb med löner som motsvarar denna lokala jämförelsenivå. Någon ändring härvidlag kommer inte att ske i framtiden. Mer sysselsättning får vi bara om lönerna faller.

Politikerna vill för död och pina inte erkänna detta. Men det finns ingen väg förbi den enkla sanningen.

Förbundsregeringen satsar på en förändring av reglerna för vad en arbetssökande måste acceptera som villkor för fortsatt arbetslöshetsbidrag. Arbetslöshetsbidrag och socialhjälp skärs ner för den som vägrar att acceptera arbete till lägre lön än förut. Kontorschefen blir handläggare och handläggaren blir vaktmästare. Alla arbetslösa blir tvungna att gå ner i grad, men eftersom lönerna på varje nivå i hierarkin är fixerade kommer inga nya jobb till stånd. I stället blir de lågkvalificerade ännu mer utträngda. Arbetslösheten kommer nu att koncentreras än mer till stegens lägsta pinnar. Jag hoppas att förbundsrådet stoppar denna galenskap. Förbundsrådets modell är här helt klart det bättre alternativet. Det är väl att vi har ett federalt system som korrigerar regeringsförslagen.

Försenad integration i socialsystemet

Ombyggnaden av välfärdsstaten från rival till partner i relationen till det privata näringslivet är den allra viktigaste reformen för att de tyska arbets-

tagarna på litet sikt åter skall bli konkurrenskraftiga. Men listan på nödvändiga reformer i vårt land är inte uttömd med detta.

För att hindra att efter EU:s utvidgning enorma strömmar av invandrare från Östeuropa tränger in i vårt land ska invandrarna bara med en viss fördröjning integreras i socialförsäkringssystemet. Tyvärr går den nya EU-författningen med dess tilltänkta europeiska sociala union i direkt motsatt riktning genom att stärka invandrarnas anspråk på bidrag från välfärdsstaten.

I Tyskland är socialhjälpens för en familj med två barn mer än tre gånger så hög som den polska genomsnittslönen. Understödsinvandring i stor omfattning skulle komma som på beställning om EU-författningen skulle bli genomförd i det skick som föreslagits.

Kollektivavtalsrätt

För att höja löneflexibiliteten har vi också ett trängande behov av en reform av kollektivavtalsreglerna som ger företagen rätt att ingå avtal om löner under kollektivavtalsnivån. Om ett företag står inför ett överhängande konkurshot måste de anställda ha rätt att acceptera en lönesänkning under kollektivavtalsnivån, även om facket och arbetsgivarorganisationen är emot det. Äkta konkurrens kräver en möjlighet att bjuda under de konkurrenser som företräds av dessa organisationer. Det får inte gå som i fallet Philipp Holzmann, där arbetsgivarorganisationen och fackförbundet avstyrde att de anställda fick rädda företaget med en lönesänkning. Inte heller som hos Viessmann, där facket stämde bolagsstyrelsen för att den röstat för en arbetstidsförlängning utan ersättning till de anställda, med syfte att hålla kvar produktionen av en ny gasvattenvärmare i landet.

Mot bakgrunden av den dramatiska ökningen av antalet konkurser i Tyskland är detta en nödvändig åtgärd som omedelbart måste vidtas för att förebygga en ännu större olycka.

Tysklands arbetsmarknader har stelnat under fackförbundens kartellmakt och företagsorganisationernas motmakt. Arbetsmarknaden kommer inte att kunna fungera om vi inte lyckas skära ner arbetsgivar- och arbetstagarorganisationernas makt.

Arbetstiden

Vi alla måste dessutom säkert arbeta längre. På den internationella rangskalan för årsarbetstid ligger tyskarna i botten. Vi lever i ett fritidsparadis. Om vi arbetade 10 procent längre, alltså 42 timmar i stället för 38, skulle lönekostnaderna gå ner med 10 procent. Därmed skulle vi exempelvis kunna jämna ut den skillnad i timlönekostnader gentemot vårt grannland Holland som byggts upp under de senaste tjugo åren. Holland visade genom Wassenaar-avtalet 1983 hur man kan åstadkomma ett sysselsättningsunder genom återhållsamhet på lönesidan. Det enklaste sättet att åter komma i närheten av den holländska timlönekostnadsnivån är att arbeta längre för samma lön.

Skatter

Vidare behöver vi en ny skattereform ovanpå den vi just har genomfört. Men vad regeringen nu vill ställa till får inte bli utslagsgivande. Den skarpa internationella konkurrensen och kapitalets rörlighet tvingar oss att lägga lägre skatt på inkomster av kapital, i stil med vad de skandinaviska länderna gör med sitt system för en sk dual inkomstskatt. Finansministeriets sakkunnigråd har den här veckan precis som jag själv i min senaste bok, men utan att vi samrätt, uttalat sig för en dual beskattning. Den innebär att man beskattar inkomster av kapital separat från den generella inkomstbeskattningen och med en lägre skattesats för att på det sättet bättre klara den internationella konkurrensen om kapitalet. Samtidigt måste den progressiva skatteskalen för övriga inkomster högst uppgå till 35 procent för att svartarbetet ska bli mindre lockande och för att uppmuntra till ökade arbetsinsatser.

Pensioner

Den på lång sikt viktigaste reformen består i en fundamental förnyelse av pensionssystemet. Det gamla systemet kommer som nämnts inte att vara i stånd till att säkra tillräckliga pensioner ovanför socialhjälpnivån. Därför behövs en förstärkning från andra källor.

”Riester-pensionen” (en med statsstöd och skatteförmåner främjad privat pensionsförsäkring uppkallad efter den tidigare SPD-socialministern Walter Riester – ö a) är den principiellt riktiga metoden. När tyskarna i brist på barn inte längre investerar i humankapital måste de investera i realkapital. Av ingenting kommer nu faktiskt ingenting. Ett samhälle som varken investerar i humankapital eller realkapital måste hungra på ålderdomen. Det kommer vi inte ifrån, trots pensionsförsäkringen.

Problemet är bara att Riester-pensionen ställer familjerna inför olösliga problem eftersom summan av alla avgifter blir för hög. Med sina löpande pensionsavgifter finansierar familjerna i dag sina föräldrars pensioner. Med utgifterna för barnens uppfostran säkrar de framtidens pensioner för samhället. Och med utgifterna för Riester-sparandet ska de till på köpet sörja för de egna pensionerna. Dessa tre bördor är en för mycket.

Därför föreslår jag att vi som komplettering till den krympande ålderspensionen inför en ny barnpension för föräldrar, vilken med tiden stiger så att den permanent säkrar dagens pensionsnivå för föräldrarna, trots att de lagstadgade ålderspensionerna krymper. Pensionen måste finansieras av alla förvärvsarbete, för alla har vi föräldrar.

Riester-pensionen reserveras å andra sidan som obligatorisk pension för de barnlösa. Var och en måste alltså sörja för att han betalar underlaget för sin lagstadgade pension. Familjerna gör det genom att uppfostra barn, alltså bilda humankapital. Det ger dem i framtiden ett anspråk på barnpension. Och de barnlösa gör det genom att de bildar realkapital i form av Riester-sparande. Förmågan därtill har de. Just de som inte har utgifter för uppfostran av barn, eftersom de inte vill eller kan få barn, förfogar över de

nödvändiga medlen för Riester-sparande.

Eftersom plikten att Riester-spara successivt kan minskas när barn föds, säkras systemet den likviditet för familjerna som de behöver och förbättrar dessutom den ekonomiska stimulansen till barnafödande. På det sättet säkras åter pensionerna och dynamiken kommer tillbaka till Tyskland. Vårt land kommer då inte bara att ha ett förgånget utan också en framtid.

Sammanfattning

Nu, kära lyssnare, kommer jag till slutet och ska sammanfatta det viktigaste. Tysklands ekonomi kanske fortsätter att vara konkurrenskraftig, men då förvandlad till en basarekonomi som kan låta de varor den exporterar produceras i dess östeuropeiska "hinterland". Men de tyska arbetsplatserna förlorar sin konkurrensförmåga. I runt tal 4,5 miljoner tyskar är redan nu ur stånd att konkurrera.

Arbetslösheten koncentrerar sig på de lågkvalificerade i en grad som saknar motstycke i andra utvecklade länder. Det är den tyska sjukan. För att bota den måste välfärdsstaten gå över från att vara en rival till det privata näringslivet till att bli en partner. Löneutfyllnad, inte ersättning för lönebortfall, är devisen för den nya välfärdsstaten. Därmed skapar vi den löneflexibilitet som krävs för att råda bot på arbetslösheten.

Fackföreningarnas och arbetsgivarorganisationernas kartellmakt måste inskränkas. Företagen måste få rätt att rädda sig från konkurs genom löneöverenskommelser under kollektivavtalen och det också om de organisationer som företräder konkurrenterna inte går med på det.

Pensionerna i socialförsäkringssystemet måste få en starkt finansiering, eftersom det med stigande antal åldringar inte länge säkrar rimliga pensioner. Barnlösa måste tvingas att Riester-spara, och föräldrar måste få en barnpension som kompenserar den sjunkande pensionsnivån. Då kommer den naturliga önskan att sätta barn till världen som det gamla pensionssystemet har gjort slut på att återigen stärkas.

Detta, mina damer och herrar, är min analys och mitt program. Det kommer från en vetenskapare som inte tillhör något parti och inte heller vill bli vald till något. Jag har bara gjort ett försök att inför uppmärksamma lyssnare lägga fram mina tankar och bedömningar i fråga om vårt fosterlands ekonomiska tillstånd. Jag tackar för Er uppmärksamhet.